



ندا افهری

مترجم

بیش از دو سالی است که از شروع همه گیری کرونا در دنیا می گذرد، اتفاقات مختلفی را به‌ویژه برای آموزش عالی دنیا رقم زد؛ اتفاقاتی که حتی نمی شد تصور کرد تا این اندازه فراگیر شود. به‌عنوان مثال، در برخی دانشگاه‌های دنیا به صورت محدود آموزش‌های غیر حضوری رواج داشت اما اینکه سیستم آموزش عالی در سطح جهانی به سمت سوسی آموزش غیرحضوری و آنلاین پیش رود و در این ابعاد گسترده فعالیت کند، واقعا دور از ذهن بود. اما هرچه بود و گذشت، تجربه متفاوتی بود که دانشگاهیان در سطح دنیا به‌طور ناگهانی و ناخواسته با آن مواجه شدند و همین امر نقایص زیادی را در این بخش به نمایش گذاشت که بخشی از آن طبیعی بود. اما از سوی دیگر، بسته شدن مرزها و محدودیت‌های جغرافیایی که پیش روی دانشجویان بین‌المللی برای ادامه تحصیل وجود داشت، باعث شد دانشجویان در کشور و منطقه خود به آموزش بپردازند یا اینکه به همان شیوه آنلاین تحصیل کنند. کشورهای شرق آسیا متشکل از کشورهای قدرتمندی از نظر اقتصادی و سیستم آموزش عالی هستند که می‌توانند مقصد بسیار خوبی برای آموزش دانشجویان در سطح منطقه باشند.

بازگشت زود هنگام آسیایی‌ها به روزهای پیش از کرونا

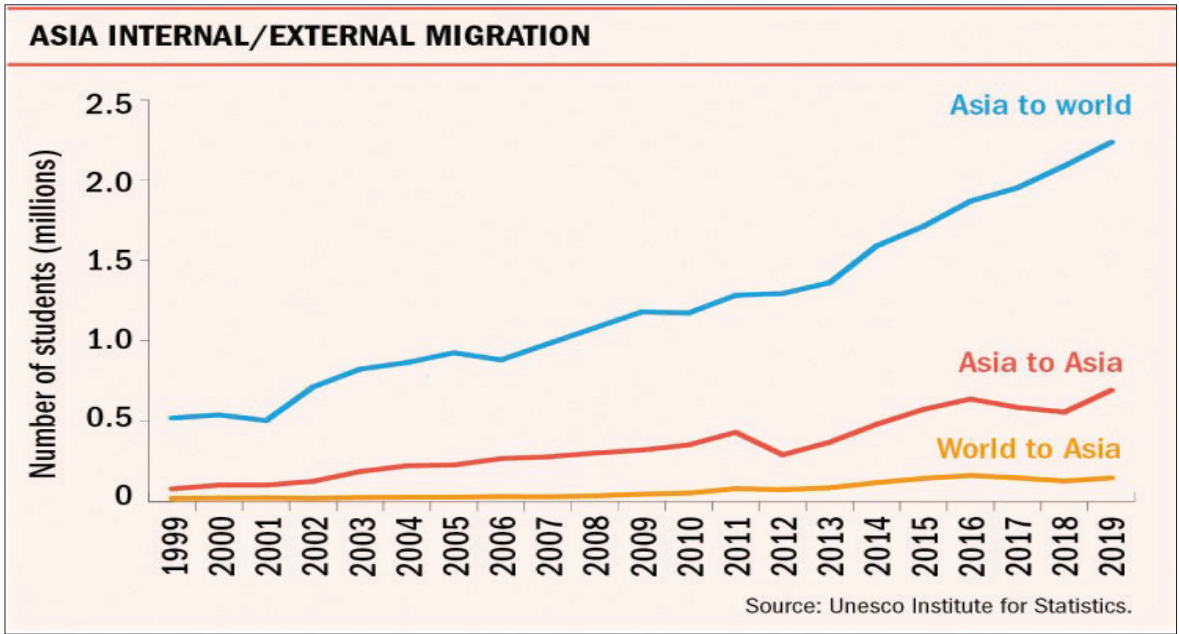
مدت کوتاهی بعد از آنکه سازمان بهداشت جهانی در مارس ۲۰۲۰ خبر شیوع کرونا ویروس را منتشر کرد، تعدادی از متخصصان آموزش عالی پیش‌بینی کردند که این بحران به جریان دانشجویان بین‌المللی شکلی دوباره می‌دهد. کارشناسان مدعی هستند که منطقه آسیای شرقی سهم بزرگ‌تری از دانشجویان بین‌المللی را به خود اختصاص داده و برخی کشورها نیز به‌عنوان مراکز آموزش عالی در این منطقه شناخته می‌شوند؛ این درحالی است که دانشگاه‌ها در غرب از این موضوع رنج می‌برند. نقطه نظرات کارشناسان بیانگر آن است که با توجه به شواهدی که در دوران کرونا به دست آمده، آسیای شرقی در مقایسه با آموزش عالی غرب با سرعت بیشتری می‌تواند از بحران کرونا نجات پیدا کند و جانی دوباره بگیرد و آموزش‌های حضوری را بار دیگر از سر گیرد. اما به نظر می‌رسد دو سال پیش رو چشم‌انداز متفاوتی داشته باشد. درحالی که شمار کلی مبتلایان به کووید-۱۹ و نیز مرگ‌ومیرها در کشورهای آسیای شرقی در مقایسه با انگلیس و آمریکا که سیاست‌های سرسختانه‌ی کرونایی اجرا می‌شود، پایین‌تر آمده، الزاما منجر به بازگشت سیستم آموزش عالی به تدریس حضوری نخواهد شد.

تغییراتی که قابل پیش‌بینی نیست

به گزارش تایمز، مرزهای چین همچنان به دلیل شیوع دوباره ویروس کرونا مسدود هستند و این بدان معناست که حدود ۵۰۰ هزار دانشجوی بین‌المللی در کشورهای دیگر سرگردانند. روزانه تنها ۷ هزار دانشجوی بین‌المللی وارد ژاپن می‌شوند و این درحالی است که ده‌ها هزار دانشجو در انتظار ورود باقی می‌مانند. کارشناسان در بحث پیرامون آموزش عالی به این موضوع پرداخته‌اند که علاوه بر همه گیری کرونا که وضعیت جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی را در دنیا دستخوش تغییر کرد، آیا جنگ روسیه و اوکراین هم تاثیر داشته و اثرات مخربی بر جریان نقل و انتقالات دانشجویی در دنیا داشته است یا خیر. یکی از بنیانگذاران و مدیرعامل شرکت مشاوره تحقیقاتی Education Rethink اظهار می‌کند که آسیای شرقی در میانه این تغییر و تحولات واقع شده است. ما در دوره‌ای هستیم که وضعیت موجود خیلی امیدوارکننده نیست و نمی‌توان به خوبی آن را پیش‌بینی کرد که در آینده‌ای نزدیک چه اتفاقاتی گریبان دنیا و به‌ویژه این نقطه جغرافیایی را خواهد گرفت و حتی انتظار می‌رود با هم دستخوش تغییر و تحول شود. پرسشی که در این میان مطرح می‌شود این است که آیا ترکیب عوامل جغرافیایی و همه گیری کرونا می‌تواند احتمال تبدیل شدن آسیای شرقی به مرکز آموزش عالی منطقه را کاهش دهد یا این روند را کندتر کند؟

آمریکا و انگلیس دیگر اول نیستند

یکی از کارشناسانی که به سرعت رشد آسیا را در پرتوی همه گیری پیش‌بینی کرد، «سایمون مارگینسون»، استاد آموزش عالی دانشگاه آکسفورد بود که پیش‌بینی کرده بود برخی دانشجویان آسیای شرقی که به آمریکای شمالی، اروپای غربی، انگلیس و استرالیا سفر کرده‌اند با ظهور ویروس کرونا در دنیا برای ادامه تحصیل، کشورهای آسیای شرقی را به‌عنوان مقصد نهایی برای ادامه تحصیل انتخاب کنند. گمانه‌زنی‌ها حکایت از آن دارد که چنین تغییراتی احتمالا دائمی خواهد بود و نمی‌توان خیلی خوش‌بینانه نگاه کرد که با پایان یافتن همه‌گیری کرونا بار دیگر وضعیت جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی به سمت اروپا و آمریکا برگردد. او پیش‌بینی کرده بود که امنیت سلامت جهانی تا مدت‌ها یکی از عناصر اصلی در تصمیم‌گیری برای خانواده‌ها و دانشجویان



جایگاه آسیا در مهاجرت دانشجویان بین‌المللی (یونسکو)

هم دولت همواره تلاش می‌کرد تعداد دانشجویان بین‌المللی خود را حفظ کرده و حتی راهکاری برای افزایش آن در دوران همه‌گیری داشته باشد که اما رها نشان می‌دهد انگلیس تا حدی برخلاف انتظارات، در تحقق این هدف موفق عمل کرد. اما آنچه از تلاش دولت‌ها برای حفظ تعداد دانشجویان بین‌المللی و حتی افزایش شمار آنها برمی‌آید، اهمیت عامل تقاضا برای جذب دانشجویان خارجی به دانشگاه‌هاست که تا حد زیادی می‌تواند وضعیت اقتصادی کشور را متحول کرده و روی وضعیت و درآمد‌های دانشگاهی نقش مؤثری داشته باشد. سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا حتی زمانی که چین و ژاپن محدودیت‌های مرزهای خود را بردارند، قادر خواهند بود به اندازه غرب در جذب دانشجویان بین‌المللی موفق عمل کنند؟ کارشناسان به این موضوع پرداخته‌اند که حساسیت چین در جذب دانشجویان خارجی تنها به دلیل دشواری در دسترسی به این کشور در زمان فعلی یا هر زمان دیگری نیست بلکه تحصیل در کشورهایی که زبان آنها انگلیسی است در بلندمدت تفاوت چندانی ایجاد نمی‌کند. به عبارتی، تا زمانی که شرایط به‌گونه‌ای رقم بخورد که دانشجویان بین‌المللی بتوانند از بین کشورهای انگلیسی‌زبان برای ادامه تحصیل خود انتخاب کنند، کمتر به سمت انتخاب کشوری مانند چین می‌روند که زبان غالب آنها چینی است.

قدرتمند شدن آسیای شرقی در طولانی مدت

گمانه‌زنی‌ها حکایت از آن دارد که باوجود این، در بازه زمانی ۱۰ تا ۲۰ ساله، آموزش عالی آسیا شاهد افزایش جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی است و به بزرگ‌ترین مرکز یا بزرگ‌ترین مراکز آموزش عالی تبدیل خواهد شد. کارشناسان اعلام کرده‌اند چند کشور آسیای شرقی از سیستم‌های دانشگاهی قوی و اقتصادهای نسبتاً قدرتمندی برخوردارند و این ارزش‌ها جزء مواردی هستند که می‌توانند شانس چین را در این میان پررنگ‌تر کنند. همه‌گیری کرونا آنقدر عاملی قدرتمند در دنیا محسوب می‌شود که توانسته روی تصمیم دانشجویان در انتخاب کشور محل تحصیل تاثیر بگذارد. در این میان، هنگ کنگ به‌عنوان یکی از مراکز جهانی آموزش عالی در دنیا

در حوزه آموزش به‌شمار می‌رود و شواهد بیانگر آن است که این وضعیت در کوتاه‌مدت قابل تغییر نیست و جهان تا مدت‌ها باید با این شرایط دست به گریبان باشد. آنچه از این اوضاع برمی‌آید، این است که نگرانی پیرامون سلامت عمومی و خطرانی که در دوران همه‌گیری متوجه سلامت مردم دنیا بوده، عاملی ماندگار در تبعیض قائل شدن بین کشورها به‌شمار می‌رود. هیچ مدرکی وجود ندارد که نشان دهد آمریکا و انگلیس در دنیا بیشترین تلفات را در دوران همه‌گیری کرونا ثبت کرده‌اند و در نخستین سالی که از شیوع کرونا گذشت، این الگو دچار تغییر و تحول شد. همچنین هیچ مدرکی هم دال بر آن وجود ندارد که مقاصد آموزش عالی شرق آسیای خطر بوده و در ایجاد تحرک در جریان‌های نقل و انتقالات دانشجویی نقش داشته‌اند. همه‌گیری کرونا اثبات کرد که انگلیس و آمریکا به‌عنوان دو کشوری که همواره در تقاضا برای تحصیل دانشجویان خارجی جزء اولین‌ها بوده‌اند، واقعا از جریان قدرتمندی برخوردارند و این شرایط با دیگر نقاط دنیا کاملا متفاوت است. دیگر کشورهای دنیا معمولا با اعطای بورسیه‌های تحصیلی و مزایای دیگر راهکارهایی را برای جذب دانشجویی بین‌المللی فراهم کنند که در دو سال گذشته برای رهایی از مشکلات اقتصادی و رکود مالی دانشگاه‌ها، به وفور در دانشگاه‌های مختلف دیده شد. اما در آمریکا و انگلیس معمولا خبری از اعطای این امتیازها نیست و دانشجویان به خودی خود انگیزه لازم برای تحصیل در دانشگاه‌های این دو کشور را دارند که به نظر می‌رسد کیفیت آموزشی بیشترین عامل محرک برای دانشجویان دنیا محسوب می‌شود. در این میان، استرالیا و کانادا در رده‌های بعدی جذب دانشجوی خارجی در دنیا قرار می‌گیرند که همه‌گیری کرونا شرایط را به‌گونه‌ای تغییر داده است که این گرایش به دلیل مسدود بودن مرزها، به سمت آسیای شرقی تغییر یافته است.

موفقیت در جذب دانشجوی بین‌المللی در هر شرایطی

بررسی‌ها نشان می‌دهد وقتی اوضاع به نقطه‌ای بازگشت که دانشجویان احساس کردند دوباره می‌توانند دانشگاه‌های آمریکایی و انگلیسی را به‌عنوان مقصد تحصیلی خود انتخاب کنند، شرایط به نفع غرب تغییر کرد. در انگلیس

مشخص شده است. این کشور دارای موسسات آموزش عالی با رتبه‌های برتر بوده و یکی از امتیازهایی که نسبت به برخی دیگر از کشورها دارد، این است که واحدهای درسی در دانشگاه‌های این کشور به زبان انگلیسی آموزش داده می‌شود و این عوامل باعث می‌شود که فرصت‌های خوبی را در چین برای جذب دانشجوی بین‌المللی از آن خود کند. به‌طور کلی، هنگ کنگ یک کشور امن برای تحصیل دانشجویان بین‌المللی محسوب می‌شود. باوجود این، بعد از تحولاتی که در این کشور رخ داد و دولت هنگ کنگ به دنبال جدا شدن از چین بود، درحال حاضر، محدودیت‌های کرونایی باعث شده هنگ کنگ از جذابیت‌های کمتری به‌عنوان یک کشور میزبان برای دانشجویان بین‌المللی برخوردار باشد.

افزایش ۲۴ درصدی سهم دانشجویان آسیایی در منطقه

انتخاب یک کشور برای تحصیل، درواقع تصمیمی چندجانبه است و همه‌گیری کرونا به تنهایی آنقدر عامل قدرتمندی نیست که بتواند این تصمیم‌گیری را تحت‌الشعاع قرار دهد. اما اگر این ویروس را بتوان جزء بازدارنده‌ها برای انتخاب درنظر گرفت، به‌طور قطع در رده آخر قرار می‌گیرد که دانشجویان به واسطه آن بخواهند کشور دیگری را جایگزین انتخاب نخست خود کنند. هنوز آمار جهانی قابل‌قبولی از جریان دانشجویان بین‌المللی در دوران همه‌گیری کرونا وجود ندارد اما نمودارهای منتشرشده از آمار یونسکو نشان می‌دهد که افزایش سهم دانشجویان بین‌المللی در آسیا حتی پیش از همه‌گیری هم در حد دانشجویان منطقه بوده است. در سال ۲۰۰۰ میلادی، حدود ۱۶ درصد از دانشجویان آسیایی در کشورهای دیگر این قاره تحصیل می‌کردند؛ در سال ۲۰۱۹ این سهم با افزایشی که پیدا کرد به ۲۴ درصد رسید. تعداد کلی جابه‌جایی دانشجویان آسیایی در این بازه زمانی بیش از چهار برابر شده است به‌طوری که از ۶۴۰ هزار به ۲ میلیون و ۹۰۰ هزار دانشجو رسید. باوجود این، تعداد دانشجویانی که از دیگر کشورهای دنیا وارد آسیا شدند، در سال ۲۰۱۸ همچنان پایین بود.

ترغیب دانشجوی چینی و ژاپنی به تحصیل در خارج

مدیر و بنیانگذار مرکز مشاوره تحقیقات جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی Education Insight معتقد است اگرچه سهم جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی در دنیا طی همه‌گیری کرونا متوقف شده، اما به نظر می‌رسد بار دیگر با از سر گرفتن سفرها و برداشته شدن محدودیت‌های مرزها این امر دوباره تسهیل شود. طبق آمار یونسکو، سهم دانشجویان آموزش عالی دنیا که در خارج از کشور تحصیل کرده‌اند از ۲/۱ درصد در سال ۲۰۱۴ به ۲/۶ درصد در سال ۲۰۱۹ افزایش یافته است. در همین بازه زمانی، افزایش انعطاف‌پذیری و دسترسی گسترده، حتی فرامرزی، برنامه‌های مشاهده شده در دوران همه‌گیری نیز به‌عنوان یک روند باقی خواهد ماند. این امر با اجرایی شدن مقررات آموزش فراملی که در بسیاری از کشورها اتفاق افتاده، به تسهیل جابه‌جایی دانشجویان بین‌المللی کمک می‌کند و دانشگاه‌های بیشتری قادر خواهند بود به‌صورت آنلاین تدریس را ادامه دهند. جریان دیگری که باید به آن پرداخت، افزایش تعداد دانشجویان آسیایی در کشورهای خود است که ترجیح می‌دهند در دانشگاه‌های کشور خود به ادامه تحصیل بپردازند. پایگاه تایمز با بررسی اشتغال فارغ‌التحصیلان نشان داد که سهم دانشجویان کارشناسی ارشدی که در موسسات خارجی ثبت‌نام کرده‌اند، از سال ۲۰۱۷ با کاهش روبه‌رو شده است. یکی از استادان موسسه تحقیقاتی آموزش عالی در دانشگاه هیروشیما معتقد است با این روند، تغییر قابل ملاحظه‌ای در ماندگار شدن دانشجویان آسیایی در وطن رخ نخواهد داد. به‌ویژه، دانشجویان چینی همچنان تمایل دارند برای ادامه تحصیل وارد دانشگاه‌های غربی ازجمله آمریکا، انگلیس و استرالیا شوند. دولت چین و ژاپن هنوز جزء کشورهایی هستند که دانشجویان خود را به خروج از کشور ترغیب می‌کنند.

یکی از مسائلی که در این میان مطرح می‌شود، تاثیر جنگ روسیه و اوکراین روی انگیزه دانشجویان بین‌المللی به تحصیل در چین است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که به دنبال این جنگ، ورود دانشجویان بین‌المللی به روسیه با کاهش روبه‌رو شده است. از سویی، چین تلاش می‌کند با بازگشایی مرزها، دوباره جابه‌جایی‌های دانشجویی بین‌المللی را رونق دهد. البته موفقیت دولت چین در این امر به این موضوع بستگی دارد که آیا چین می‌تواند کشور جذابی برای دانشجویان دنیا برای برآورده شدن نیازهای اقتصادی باشد؟ از آنجایی که رشد اقتصادی چین به کندی پیش می‌رود، به‌طور قطع رشد بازار دانشجویان بین‌المللی می‌تواند تا حد زیادی رونق اقتصادی را هم به دنبال داشته باشد. در این بین، کره جنوبی هم به دنبال تعارضات ایجاد شده بین آمریکا و چین در سال‌های اخیر است و ممکن است در آینده‌ای نزدیک به‌عنوان مرکز آموزش عالی منطقه مطرح شود و انتظار می‌رود با تیره‌وتار شدن روابط چین و آمریکا، بسیاری از دانشجویانی که قصد تحصیل در آمریکا را داشتند، وارد کره جنوبی شوند و این کشور به یکی از قدرت‌های آموزشی آسیا تبدیل شود. اما آنچه مسلم است، این است که نمی‌توان قدرت آسیا را در جذب بازار دانشجویان بین‌المللی نادیده گرفت که در هر صورت می‌تواند در آینده‌ای نه‌چندان دور حرف‌های زیادی برای گفتن داشته باشد.

